

**Artistic Meanings of Allegoric Images
in the «Tale on a Palm Sunday» by Cyril of Turiv**

The old Ukrainian preacher uses the Bible story about Jesus Christ entering Jerusalem. Creative interpretation of religious symbols and allegories lies in its core. The article deals with the study of artistic meanings of allegoric images in the «Tale on a Palm Sunday» by Cyril of Turiv.

УДК 82(7.046.3)

Олена Ткачук (Хмельницький)

**ТВАРИНИ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКІЙ
ХРИСТИАНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРНІЙ ТРАДИЦІЇ**

За останні роки у вивченні та дослідженні релігійної літератури з метою осмислення національного культурного та мистецького феномену в світовому контексті зроблено дуже багато Вірою Сулимою, Миколою Жулинським, Олексою Мишаничем, Семеном Абрамовичем, Михайлом Наєнком. Присвячені проблемам впливів біблійних образів і мотивів дослідження Володимира Антофійчука, Зоряни Лановик та інших. Але процес засвоєння світового досвіду та залучення до літературних першоджерел європейської цивілізації потребує подальших розвідок.

Ще в архаїчному суспільстві тварини відігравали величезну роль в певних сферах життя. Так, наприклад, сакральні танці, що мали свої божественні зразки, були пов'язані з тотемними або символічними тваринами і відтворювали їхні рухи [5, с. 48]. Одну з найголовніших ролей відігравали тварини також і в акті відродження спасенного людства, — згідно з архаїчною апокаліптичною концепцією, відроджене людство має відтворюватися від деяких тварин [5, с. 135].

Гегель у «Лекціях по філософії історії» зазначав, що «Тільки тварина по-справжньому безневинна». А Мірча Еліаде вважав, що в прагненні постійного каяття людства у своїх гріхах ми відчуваємо ностальгію за втраченим тваринним раєм [5, с. 140].

Вивченню природи в античні часи була присвячена низка наукових праць, що мали до того ж і пізнавальний характер. Середньовічний рукопис про тварин та їхні символічні значення, бестіарій, один з найулюбленіших трактатів християнської вченої еліти, — був першим твором після античності про живу природу.

Відповідно до традиції християнської літератури, тварини в бестіарії уподібнюються до образів та понять релігії і моралі [2, с. 5]. Для переконливості наводяться приклади дружби людей і тварин: поранений лев звертається по допомогу до святого Ієроніма, ворон годує святого Антоніма, вовк рятує останки святого Едмунда, чудесні воли допомагають будувати катедру у Лані [2, с. 6].

Крім християнських пам'яток, згадуються середньовічні рицарські сказання, де вірні коні супроводжують героїв, птахи попереджають їх про небезпеку та являються у віщих снах. У зв'язку з цим, не будемо забувати, що тварини завжди були постійними персонажами ще античних байок (байки Езопа), античних міфів («Золотий осел» Апулея) та народних казок, що відобразилося пізніше і в середньовічній літературі: згадаймо «Роман про Лиса».

В історії західноєвропейської християнської думки найвідомішим та, мабуть, найпривабливішим у своїй щирості та безпосередності святим, що опікувався проблемами взаємовідносин людини з оточуючим світом, був святий Франциск Ассізький (1182–1226).

Шанувальниками особистості святого Франциска були духовні особи та письменники (Уголіно, Леон, Якопоне, Бонавентура, Фома Челанський, Анаклето Яковеллі, Гілберт Кийт Честертон), ракурс «Франциск Ассізький та жива природа» розглядався Жаком Ле Гоффом, Іллею Стоговим, Олександром Голозубовим.

Слава про його прихильність до всього живого ще за життя набула легендарного розмаху. Такий твір як «Гімн брату Сонцю» (інша назва — «Хвала творінням») став апологією любові між всіма тварями, в чому святий вбачав спрямування на прославлення Господа. «Незадовго до своєї смерті Франциск склав Похвали Господу в Його створіннях, щоб спонукати серця слухачів до поклоніння Богу», — писали в «Ассізькому збірнику» перші духовні брати святого Франциска про твір «Гімн брату Сонцю» [6]. «В кожному створінні він бачив ласку Божу», — писав святий Бонавентура, провідний філософ Середньовіччя [7], один з духовних наслідувачів Франциска Ассізького.

Цікаво, що в той час не тільки Франциск Ассізький порушував питання вартості всіх живих створінь в процесі богопізнання. Богослов кінця XII століття Олександр Некам зазначав, що знайомство з природою речей необхідне для того, щоб піднятися розумом до Творця усіх речей [2, с. 11].

Фома Челанський, один із перших біографів святого Франциска Ассізького підкреслював, що «Всі створіння, особливо ті, в яких він міг знайти алегоричну подібність до Сина Божого, він завжди приймав і відрізняв щирою любов'ю» [4]. Добре відомим є факт проповідування святого Франциска Ассізького птахам та лютим звірям, про що свідчить дослідник життя святого — Уголіно [3]. Усі божі створіння Франциск вважає своїми братами та сестрами, що створені Богом для свого прославлення, тому він негативно ставиться до жорстокого і, навіть, недбалого поводження людей з тваринами. Вовка він називає братом-вовком, пташок — сестричками.

Але не тільки дива святого Франциска відомі в християнській літературі. Уголіно зазначає випадок, коли святий Антоній проповідував морським риbam з метою навернення еретиків, які відмовилися його слухати. Відомі також легендарні відносини з тваринами і близького друга святого Антонія — святого Павла Пустельника, першого християнського монаха. Проживши у відлюдництві 91 рік, він був вигодуваний птахою — круком, який приносив йому фініки та хліб, а після смерті, за легендою, могилу святого викопали два леви. В пам'ять про це ці тварини розташовані на гербі ордену паулінів.

Наведені приклади нагадують про факти зв'язку тварин і людей ще в Святому Письмі. Так, віща ослиця рятує Валаама (Числ 22.22–35), круки годують пророка Іллію (3 Цар 17.6), велетенська риба рятує Іону і повертає його на правильний шлях (Іон 2). Тварини такі близькі людям, що включені в союз між Богом і Ноем (Буття 9.9) та беруться до уваги у законодавстві Мойсея [1, с. 358]: «Шість днів робитимеш твої діла. Сьомого ж дня спочинеш, щоб спочив твій віл і твій осел» (Вих. 23.12; Втор 5.14). Зв'язок між твариною і людиною нагадує нам про те, що Бог виливає благодіяння на всі живі істоти. Ще в Старому Заповіті роздуми Іова про досконалість природи тваринного світу, що виражаються в риторичних запитаннях «Хто вклав в ібіса мудрість? Хто півневі дав розум?» (Іов 38.36) спонукають його до пізнання всемогутності Творця (Іов 38.39–39.30; 40.15–41.26).

В Апокаліпсисі тварини якомога ближче наближені до Творця, вони оточують престол Всемогутнього і повсякчас славлять Його Ім'я (Одрокнення святого Іоана Богослова 4. 6–11). Таке служіння свідчить про, так би мовити, функціональність всього живого, підкреслює доцільність існування та високе призначення всіх створінь, включаючи і тварин. Мати Тереза, добре відомий духовний лідер сучасності, продовжуючи духовну традицію святого Франциска Ассізького, підкреслювала необхідність зосередження на пізнанні живої природи: «Мовчання серця необхідно для того, щоб чути Бога всюди — у людині, що кличе тебе, у птахів, що співають, у рослинах, у тваринах».

Такий тісний зв'язок між твариною і людиною мусить нагадувати нам про те, що Бог виливає благодіяння на всі живі істоти. «Спільне походження з праху, спільна подальша невідворотна доля, що їх очікує, смерть, робить людину і тварину схожими» [1, с. 357], і обидві категорії тварей, що об'єднані під спільною назвою «живих», виявляються пов'язаними братніми узами.

Література:

1. Словарь библейского богословия / [Леон-Дюфур К., Люпласи Ж., Жорж А., Грело П.]; под ред. К. Леон-Дюфура; [пер. с франц.]. — К. : Кайрос, 2003. — 1287 с.
2. Средневековый bestiарий / под ред. К. Муратовой; [пер. с англ. и франц.]. — М. : Искусство, 1984. — 242 с.

3. Уголино. Цветочки святого Франциска / Уголино // Цветочки святого Франциска Ассизского. — СПб. : Амфора, 2006. — С. 149–324.
4. Челанский Ф. Первое житие святого Франциска / Фома Челанский // Цветочки святого Франциска Ассизского. — СПб. : Амфора, 2006. — С. 7–148.
5. Элиаде М. Миф о вечном возвращении. Архетипы и повторяемость / Мирча Элиаде. — СПб. : Алетейя, 1998. — 250 с.
6. <http://odessassangeh246rige.mybb.ru/viewtopic.ph> // Электронний ресурс.
7. <http://www.francis.ru/stfrancis/articles/nature.html> // Электронний ресурс.

The Animals in the Western Christian Literary Tradition

St. Francis of Assisi is called to be the first humanist, and the Renaissance era begins with his poetic creativity, not Dante Alighieri's. We can remember the beginning of the Renaissance in painting with Giotto di Bondone's frescoes who devoted many subjects to St. Francis. Francis believes all creatures to be his brothers and sisters created by God for His praise. That is why he opposes to violence of people towards animals. The glory of his commitment to all creatures acquired fabulous proportions even in his lifetime. Such work as «Canticle of the Sun» was an apology of love between all living beings.

УДК 2-2873(477)"15"

Микола Малинка (Переяслав-Хмельницький)

ТЕМА СЕМИ ВСЕЛЕНСЬКИХ СОБОРІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ХРОНОГРАФІ XVI СТОЛІТТЯ

Сучасна християнська церква — вселенська духовна інституція, що охоплює майже всі народи світу й складається з окремих помісних церков. Проголошена Месією Ісусом Христом концепція порятунку через розкаяння в гріхах, віру в єдиного Бога, благочестиве життя дає людям надію на життя після смерті. Дані ідеї втілювалися в життя учнями Господа, його послідовниками, зокрема в апостольській діяльності Павла (Савла), у створенні Храму Бога на землі — Вселенській церкві.

Цей складний процес становлення християнства як всесвітньої релігії знайшов своє вираження не лише в постановах і канонах Церкви, але й ставав основою літературних творів, зокрема «Церковної історії» єпископа Євсевія Кесарійського (близько 260–339 рр.), в оповідях візантійських хронік (Іоана Малали, Георгія Амартола, Георгія Синкелла), давньоукраїнських літописів, російських та українських хронографів тощо.

Особливого значення тема становлення християнства як світової релігії набула в текстах хронографів — зведень оповідей зі світової історії, в яких відображалися події від прапредка Адама до часу написання самої пам'ятки. Зокрема і в Українському хронографі XVI ст., відомому в науці як «Український хронограф першої редакції» [6, с. 32] чи «Хронограф західноруської редакції» [9, с. I].

Ідея чистоти віри, її дієвості пов'язана в хронографі з темою семи Вселенських соборів. На наше переконання, сам жанр твору постав результатом авторових переконань про необхідність втілювати в життя і доносити до читача ґрунтовні постулати — рішення цих церковних Вселенських зібрань. Причиною цьому було те, що впродовж перших століть християнство постійно переслідувалося римською владою: за правління імператорів Нерона (64–68 роки), Доміціана (81–96), Трояна (98–117), Антоніна (138–161), Марка Аврелія (161–180), Септинія Севера (196–211), Максиміліана (235–238), Доція (249–252), Валеріяна (253–260). Це служило тим фактором чистоти віри, що зберігав її від псевдорозуміння і руйнування ізсередини.

Християнами ставали люди за переконаннями, готові переносити традиційне в той час гоніння від влади і смерть в ім'я нової релігії. Після перетворення Христового слова у IV ст.,